

Işığın Elçisi Mani ve Gnostik Düşüncesi

MEHMET ALICI

İstanbul 2024

Işığın Elçisi Mani ve Gnostik Düşüncesi /
Mehmet Alıcı © MilelNihal Yayınları /
İstanbul 2024

Birinci Baskı

Divan 2018

Yeni Baskı

MilelNihal 2024

Genel Yayın Yönetmeni

Hakan Olgun

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Bilal Patacı

ISBN

978-605-72856-7-6

Aralık 2024

Baskı ve Cilt

Step Ajans Reklamcılık, Matbaacılık Tan. ve Org.
Ltd. Şti. Göztepe Mah. Bosna Cad. No: 11 Bağcı-
lar/İstanbul 0212 446 88 46
Matbaa Sertifika No: 45522

MilelNihal Yayınları

Akşemseddin Mahallesi M. Sarper Alus Sokak
No: 4/6 Fatih İstanbul. 0212 533 97 31

MilelNihal Yayınları HİKAV Yayın Kültür Araştır-
ma ve Eğitim Hizmetleri A.Ş.'ne aittir.
Yayınevi Sertifika No: 40767

YAYINLARI

MEHMET ALICI

Kahramanmaraş İmam-Hatip Lisesini bitirdikten sonra 2002 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Aynı fakülteye 2002 yılının sonunda Araştırma Görevlisi olarak atandı. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde 2005 yılında “İngiliz Puritanizmi’nin Doğuşu (XVI.-XVII. yüzyıl)” adlı teziyle Yüksek Lisans, 2012 yılında da “Mecûsî Geleneğinde Tektanrıcılık ve Düalizm İlişkisi” başlıklı çalışmayla doktora derecesi aldı. 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Doktora tezi konusunda araştırmalar yapmak üzere ABD’de bulunan University of California, Irvine, S. M. Jordan Center for Persian Studies adlı merkezde misafir araştırmacı olarak çalıştı. 2016-2017 akademik yılında doktora sonrası araştırma projesi için Kanada’da bulunan Iranian Studies, Concordia University adlı merkezde misafir araştırmacı olarak çalıştı. 2013-2023 yılları arasında Mardin Artuklu Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi’nde görev yapan Alıcı, 2023 yılı baharından bu yana Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi’nde çalışmalarını sürdürmektedir. Başta Mecûsîlik, Maniheizm olmak üzere İslam öncesi kadîm İnan dinî gelenekleri üzerine çalışan Alıcı’nın doktora tezi Kadîm İnan’da Din: Monoteizmden Düalizme Mecûsî Tanrı Anlayışı (Ayışığı, 2012/MilelNihal 2021) başlığıyla kitaplaştı. Gnostik bir gelenek olan Maniheizm üzerine yaptığı araştırmalar ise Işığın Elçisi Mani ve Gnostik Düşüncesi (Divan-Kitap, 2018) adıyla ve Maniheizm Yaşamın Gnostik Şifreleri: Bir Giriş Denemesi (MilelNihal, 2023) başlığıyla yayına dönüştü. İslamlaşma sürecinde İnan coğrafyasındaki karşılaşmalar üzerine araştırmalarını sürdüren Alıcı, bunun yanı sıra gnostik gelenekler, Cahiliye düşüncesi, mitoloji ve işrâk düşüncesi gibi konulara da ilgi duymaktadır.

Kıymetli Hocam Şinasi Gündüz'e...

آن کس که نداند و نداند که نداند,
در جهل مرکب ابدالدهر بماند.

Cahilliğimin farkındalığına...

| İÇİNDEKİLER

Ön Söz	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
MANİ’NİN GNOSTİK YAŞAM ÖYKÜSÜ	17
I. Mani’nin İsimlendirilmesi Meselesi	20
II. Mani’nin Doğumu: Maddî Âlemdeki İlk Yılları	26
III. Mani’nin Gnostik Serüveninin Başlangıcı	31
A. Elḫasaī Cemaatine Katılması	32
B. İlk Temas ve İkizin Zuhuru	34
C. İkinci Temas ve Gnostik İfşa	45
IV. Mani’nin Gnostik Yaşamının İkinci Evresi: Evrensel Çağrı	56
A. Evrensel Misyon	56
B. Misyon Seyahatleri	62
V. Yakalanma, Yargılanma ve Öldürülme Süreci	79
A. Yargılanma Süreci	82
B. Öldürülmesi Süreci	86
C. Mani Sonrası Misyon	95
VI. Mani ve Mecûsîlik	100
A. Baş Mobed Kartîr ve Mani’nin Zendîglikle Suçlanması	101
B. Mecûsî Literatüründe Mani	105
VII. Maniheist Gnostik Düşüncenin Üstünlüğü İddiası ve Misyon Yöntemi	107
A. Kutsal Zincirin Halkaları ve Son Halka Mani	107
B. Mani’nin Öncekilerden Farkı ve Üstünlük Meselesi	115
C. Mani’de Beden Bulan Manevi Figür: Paraklît	122
D. Misyon Yöntemi	126
Değerlendirme	134

İKİNCİ BÖLÜM

MANİHEİST GNOSTİK KÜLLİYÂT

137

I. Mani'ye Atfedilen Eserler	140
A. Hayat İncili	148
B. Hayat Hazinesi	149
C. Pragmateia/Treatise	152
D. Sırlar Kitabı	154
E. Devler Kitabı	159
F. Mektuplar	162
G. Mezmurlar ve Dualar	166
H. Şâhburagân	167
I. Ârdahang/Eikon	171
II. Mani Sonrası Maniheist Literatür	176
A. Köln Kodeksi	180
B. Kefalaya	182
C. Vaazlar Kitabı	184
D. Mezmurlar Kitabı	185
E. Maniheist Çince Metinler	186
F. Uygurca Maniheist Tövbe Duası (Hvâstvânîft)	189
G. Turfan Metinleri	190
H. Mısır ve Kuzey Afrika Metinleri	194
Değerlendirme	201

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MANİHEİST GNOSTİK DÜŞÜNCE

203

I. Gnostik Düalitenin İki Kutbu	208
A. Işığın Babası	209
B. Düalitenin Karşı Tarafı: Karanlığın Prensi	214
II. Kozmos ve Evren Tasavvuru	217
A. Başlangıç Zamanı: Mutlak Ayrılık	222
B. Orta/Karışık Zaman: İlk Temas ve Kozmos	233
C. Son Zaman veya Dünyanın Sonu: Kurtuluş ve Ayrışma	267
III. Tutsak İnsan: Âdem'in Serüveni	284
A. Âdem'in Yaratılması	284
B. Âdem'in Kurtuluşu	289
C. Âdem'in Nesli	294

D. Ruhun Bedende Tutsaklığı	299
E. Bireysel Kurtuluş ve Yeniden Doğuş Döngüsü	308
IV. Gnosis: Kurtuluş Reçetesi	318
Değerlendirme	322
SONUÇ ve GENEL DEĞERLENDİRME	325
EKLER	333
KAYNAKÇA	357
DİZİN	375